

Fimmtudaginn 16. desember 1993.

Nr. 420/1990. **Þráinn Hjálmarsson**

(Kristinn Sigurjónsson hrl.)

gegn

tollstjóranum í Reykjavík og

fjármálaráðherra f. h. rikissjóðs

(Gunnlaugur Claessen hrl.).

Stjórnsýsla. Þungaskattur. Ógilding.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Hrafn Bragason, Guðrún Erlendsdóttir, Hjörtur Torfason og Pétur Kr. Hafstein og Guðmundur Jónsson, fyrrverandi hæstaréttardómari.

Áfrýjandi skaut máli þessu til Hæstaréttar með stefnu 9. nóvember 1990. Hann krefst þess, að viðurkennt verði, að aukaálagning tollstjóraembættisins í Reykjavík vegna þungaskatta frá því í febrúar 1988 og sú breyting til lækkunar, sem fjármálaráðuneytið gerði á aukaálagningunni samkvæmt bréfi, dagsettu 12. desember 1988, úr 98.550 kr. í 65.700 kr., verði dæmd ólögleg og að þessi aukaálagning hafi ekki stoð í lögum og reglugerðum“. Áfrýjandi krefst málskostnaðar fyrir Hæstarétti og í héraði.

Stefndu krefjast staðfestingar hins áfrýjaða dóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

I.

Í hinum áfrýjaða dómi er greint frá atvikum, er bifreið sú, sem áfrýjandi hafði keypt samkvæmt kaupleigusamningi og búin er öikumæli, sbr. ákvæði B-liðar 4. gr. laga nr. 3/1987 um fjáröflun til vegagerðar, var stöðvuð af eftirlitsmönnum, sem skipaðir eru af fjármálaráðuneytinu til eftirlits með öikumælum. Í tilkynningu annars eftirlitsmannsins um atburðinn kemur fram, að innsigli á ökurita hafi verið rofið. Einnig segir svo í tilkynningunni: „Innsigli vantar við gírkassa, festiró fyrir barka, er knýr öikumæli, er laus.“ Áfrýjandi undirritaði tilkynninguna ásamt eftirlitsmanninum. Samkvæmt framburði eftirlitsmannsins fyrir dómi var öikumælirinn virkur. Í hinum áfrýjaða dómi er gerð grein fyrir skýringu áfrýjanda á þessu ástandi öikumælisins og jafnframt því, að hann hafi ekki

viðað um annað verkstæði nær sér en í Reykjavík, sem heimild hefði til að innsigla ökumæla.

Staðfesta ber þá niðurstöðu héraðsdómara, að áfrýjanda hafi verið rétt að höfða mál þetta, þótt fjármögnunarfyrirtæki það, sem hann samdi við um kaup á bifreiðinni, sé skráður eigandi hennar.

Í skriflegri skýrslu áfrýjanda, sem hann ritaði 23. mars 1988, kemur fram, að umrædd bilun á bifreið hans hafi orðið 28. janúar 1988. Er áfrýjandi kom fyrir dóm til skýrslugjafar, kvað hann hér vera um misminni sitt að ræða. Bilunin hefði orðið í vikunni, áður en hann ók til Reykjavíkur. Dagsetningin 28. janúar 1988 styðst þó við önnur gögn í málinu.

Af hálfu stefndu hefur ekki verið dregið í efa, að bifreið áfrýjanda hafi bilað og að rjúfa hafi þurft innsigli á ökumæli hennar, til þess að unnt væri að gera við hana, svo sem áfrýjandi hefur lýst. Því er hins vegar haldið fram, að áfrýjandi hafi ekki farið að settum reglum í þessu efni, og því hafi hann bakað sér viðurlög, sem endanlega hafi verið ákveðin réttilega af þar til bæru stjórnvaldi. Í greinargerð stefndu er því auk þess haldið fram, að í akstursbók bifreiðarinnar komi fram, að áfrýjandi hafi vanrækt að færa bifreið sína til álestrar á tilskildum tímum og vanrækt að skrá mánaðarlega stöðu ökumælisins í akstursbók bifreiðarinnar. Hið fyrra fær þó eigi staðist nema að takmörkuðu leyti.

II.

Ákvörðun um viðurlög áfrýjanda var í upphafi tekin með þeim óformlega hætti, að starfsmaður tollstjóraembættisins í Reykjavík ritaði á fyrrgreinda tilkynningu eftirlitsmanns með ökumælum: „áætl. 15000 km 6,57 = 98.550 kr.“. Rök hafa ekki verið færð fyrir því í málinu, að heimilt hafi verið að leggja slíka áætlun til grundvallar viðurlögum. Þá er ekki fram komið, hvort þessi ákvörðun var tilkynnt áfrýjanda sérstaklega, en að hans eigin sögn tjáðu bæði eftirlitsmaðurinn og starfsmaður tollstjóraembættisins honum, er hann ræddi við þá, að honum yrði gert að greiða álag á þungaskattinn. Hinn 17. mars 1988 kærði lögmaður áfrýjanda álag þetta til fjármálaráðuneytisins og krafðist þess, að það yrði fellt niður. Þykir samkvæmt þessu ekki verða á því byggt, að áfrýjandi hafi ekki átt þess kost að koma að sjónarmiðum sínum við meðferð málsins.

Eftir að frekari upplýsinga hafði að ósk fjármálaráðuneytisins verið aflað í málinu, þar á meðal ljósrits úr akstursbók bifreiðarinnar, felldi ráðuneytið ákvörðun tollstjórans í Reykjavík úr gildi með bréfi til hans 9. desember 1988. Sú ákvörðun var tilkynnt lögmanni áfrýjanda með bréfi 12. sama mánaðar, þar sem sagði meðal annars:

„Ljóst er, að mikið hefur skort á hjá umbjóðanda yðar, að fylgt sé ákvæðum reglugerðar nr. 62/1977, um öikumæla, með síðari breytingum. Skv. 1. mgr. 7. gr. þeirrar reglugerðar skal eigandi eða umráðamaður bifreiðar mánaðarlega lesa á öikumæli og skrá mælisstöðu í akstursbók sína. Þetta hefur umbjóðandi yðar ekki gert fram til þess tíma, að hann var stöðvaður af eftirlitsmönnum ráðuneytisins, auk þess sem mikillar ónákvæmni virðist gæta við aflesturinn, sem stendur ávallt á hundraði. Varðandi það, hvernig standa hefði átt að rofi innsiglis vegna viðgerðar, vísast til 30. til 34. gr. ofanefndrar reglugerðar.

Er eftirlitsmenn fjármálaráðuneytisins stöðvuðu umbjóðanda yðar í Reykjavík 23. febrúar 1988, vantaði innsigli við gírkassa, og festiró fyrir barka, er tengir öikumæli, var laus. Það skal tekið fram, að nefnd festiró er við gírkassann utan bifreiðarinnar, en var tandurhrein skv. framburði eftirlitsmanna, þannig að umbúnaður er hér hinn tortryggilegasti.

Eftirlitsmennirnir skrifuðu tilkynningu um brot á reglum um öikumæla, þá sem yður hefur verið send og dagsett er 23. febrúar. Á grundvelli hennar ákvað tollstjórinn í Reykjavík áætlun um 15000 km akstur. Þessa áætlun hefur ráðuneytið nú lækkað í 10000 km, sbr. hjálagt ljósrit af bréfi til tollstjóra, og er sú álagning í samræmi við 11. gr. reglugerðar nr. 593/1987, um þungaskatt, en ráðuneytið telur eðlilegt að ákvaða viðurlög vegna brotsins fyrir tímabilið frá 21. janúar, er síðast var lesið af mælinum af hreppstjóra, til 23. febrúar, er eftirlitsmenn stöðvuðu bifreiðina (s.s. 1 mán., fyrsta brot).“

IV.

Í framangreindu bréfi ráðuneytisins eru nefndar til ýmsar ætlaðar ávirðingar áfrýjanda aðrar en þær, sem fram koma í tilkynningu eftirlitsmanna um brot á reglum um öikumæla frá 23. febrúar 1988.

Fyrir þessum atriðum hefur þó ekki verið gerð sérstök grein í málínu. Af orðalagi bréfsins og samhengi þess verður ekki örugglega ráðið, að til ákvörðunar ráðuneytisins um viðurlög vegna hins tiltekna brots hafi ekki legið önnur sjónarmið en heimil voru samkvæmt 11. gr. reglugerðar nr. 593/1987, sbr. 5. mgr. 9. gr. laga nr. 3/1987. Er því óhjákvæmilegt að ógilda þessa ákvörðun, en áætlun tollstjórans í Reykjavík hafði áður verið felld úr gildi, eins og fyrr segir.

Eftir þessum úrslitum er rétt, að stefndi fjármálaráðherra greiði áfrýjanda málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti, eins og í dómsorði greinir.

D ó m s o r ð:

Ákvörðun fjármálaráðuneytisins frá 9. desember 1988 um viðurlög á hendur áfrýjanda, Þráni Hjálmarssyni, er ógild.

Stefndi fjármálaráðherra f. h. ríkissjóðs greiði áfrýjanda 120.000 krónur í málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti.

Dómur bæjarþings Reykjavíkur 23. október 1990.

Mál þetta, sem var dómtekið 15. þ. m., hefur Þráinn Hjálmarsson, bóndi að Kletti í Reykhólahreppi, höfðað fyrir dóminum með stefnu, birtri 22. júní 1989, á hendur tollstjóranum í Reykjavík og fjármálaráðherra f. h. ríkissjóðs, til að viðurkennt verði, að aukaálagning tollstjóraembættisins í Reykjavík vegna þungaskatts frá því í febrúar 1988 og sú breyting til lækkunar, sem fjármálaráðuneytið gerði á aukaálagningunni samkvæmt bréfi, dagsettu 12. desember 1988, úr 98.550 kr. í 65.700 kr., verði dæmd ólögleg og að þessi aukaálagning hafi ekki stoð í lögum og reglugerðum. Jafnframt er krafist málskostnaðar samkvæmt texta LMFÍ auk dráttarvaxta samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 15. degi eftir dómsuppsögu til greiðsludags og vaxtavaxta á tólf mánaða fresti, í fyrsta sinn, þegar ár er liðið frá upphafstíma vaxta.

Af hálfu stefndu er krafist sýknu og málskostnaðar að mati dómsins. Þriðjudaginn 23. febrúar 1988 komu eftirlitsmenn öikumæla að vörubifreiðinni R-26965 í Reykjavík. Við athugun kom í ljós, að innsigli öukumælis var rofið, en mælirinn var þó virkur. Eftirlitsmennirnir tilkynntu tollstjóra um brot á reglum um öikumæla, en tollstjóri ákvað álag á þungaskatt, að fjárhæð 98.550 kr., vegna brotsins. Fjármálaráðuneytið lækkaði

síðan álagið í 65.700 kr. Ákvörðun þessi styðst við 1. ml. 1. mgr. 11. gr. reglugerðar um þungaskatt nr. 593/1987, svohljóðandi:

Komi í ljós við eftirlit, að ökumælir bifreiðar, sem gjaldskyld er skv. 2. gr., er eigi innsiglaður, svo sem fyrir er mælt, svo og, ef ökutæki hefur verið í notkun, án þess að mælir þess hafi verið virkur, greiðir eigandi og/eða umráðamaður bifreiðarinnar álag, sem nemur þungaskatti af allt að 10.000 km akstri á mánuði, en 15.000 km akstri á mánuði fyrir ítrekað brot.

Síðast hafði verið lesið af mælinum 21. janúar 1988. Gjald vegna áætlunar var 6,57 kr. á km, og var þannig frumálagning miðuð við ítrekun, en lækkunin við fyrsta brot.

Stefnandi fékk bifreiðina með fjármögnunarleigusamningi frá Glitni hf. 13. ágúst 1986. Stefndu styðja sýknukröfu þeim rökum, að stefnandi sé ekki réttur aðili málsins, þar sem Glitnir hf., en ekki hann, sé eigandi bifreiðarinnar, og að á félagið sé gjaldið lagt. Stefnandi telur sig eiganda bifreiðarinnar, þótt hún eigi að vera á nafni Glitnis hf., þar til hún hafi verið greidd að fullu. Þá telur hann sér bera að sjá um öll opinber gjöld og skatta af bifreiðinni. Loks bendir hann á, að hann sé óvafengjanlega umráðamaður bifreiðarinnar.

Samkvæmt 2. mgr. 4. gr. almennra samningsskilmála skal leigutaki greiða alla skatta eða opinber gjöld, er lögð kunna að verða á samninginn eða í sambandi við hann, og samkvæmt 17. gr. framlengist samningurinn um óákveðinn tíma við lok lágmarkssamningstíma, nema leigutaki segi honum upp. Hins vegar er ljóst, eins og ákvörðun álagningar atvikaðist, að stefnanda ber gagnvart eiganda bifreiðarinnar að standa skil á gjaldinu. Jafnframt virðist samningurinn veita stefnanda mikilvæg hlutbundin réttindi í bifreiðinni. Samkvæmt 2. mgr. 11. gr. laga nr. 3/1987 er gjaldið tryggt með lögveði í bifreiðinni. Þykir því stefnandi eiga slíkra hagsmuna að gæta varðandi málsefnið, að hann eigi rétt á að fá skorið úr um gildi álagningarinnar fyrir dómi.

Stefnandi telur, að túlka beri reglugerðarákvæðið þannig, að hvort tveggja þurfi til að koma, til þess að álag verði ákveðið, að innsigli hafi verið rofið og mælir verið óvirkur. Á þennan skilning verður ekki fallist, þar sem augljóst er af orðalagi ákvæðisins, sem er í samræmi við 5. mgr. 9. gr. laga nr. 3/1987, að nægilegt er, að innsigli hafi verið rofið.

Samkvæmt skriflegum gögnum málsins biluðu tengsl (kúpling) í bifreiðinni að Svarfhóli í Geiradalssveit 28. janúar 1988. Til að gera við tengslin varð að rjúfa innsiglið. Það gerði stefnandi sjálfur, og telur hann sér það hafa verið rétt á grundvelli neyðarréttar. Stefnandi heldur því fram, að einungis nokkrir dagar hafi liðið, frá því að hann rauf innsiglið, þar til hann ók til Reykjavíkur að láta innsigla mælinn og hitti þar fyrir eftirlits-

mennina. Lögmaður hans lýsti því yfir við munnlegan flutning málsins, að dagsetning viðgerðarinnar væri röng.

Af hálfu stefndu er því haldið fram, að stefnanda hafi borið að skrá mælisstöðu, er hann rauf innsiglið, og fá jafnframt tímabundna heimild til aksturs bifreiðarinnar skv. 3. mgr. 9. gr. reglugerðar nr. 593/1987, sbr. 22. gr. reglugerðar nr. 62/1977. Stefnandi bendir á, að 9. gr. reglugerðarinnar frá 1987 eigi aðeins við, ef taka þarf mæli úr bifreið til viðgerðar.

Ákvæði, sem varða málsefnið, eru hvorki svo skýr né skipuleg sem skyldi. Af 34. gr. og 22. gr. reglugerðar nr. 62/1977 um ökumæla verður þó ráðið, að stefnanda hafi verið heimilt að rjúfa innsiglið, eins og á stóð, en þá átti hann að skrá í akstursbókina mælisstöðu, stað og stund, er innsigli var rofið, og ástæðuna fyrir því og staðfesta síðan með undirskrift sinni. Síðan átti hann að færa bifreiðina til eftirlitsmanns til innsiglunar. Eftirlitsmaður ökumæla fyrir Reykhólahrepp er Halldór Gunnarsson, hreppstjóri í Króksfjarðarnesi. Stefnandi gerði hvorugt, að skrá í akstursbókina eða færa bifreiðina til hreppstjóra, og verður ekki á það fallist, að vanræksla hans í því efni réttlætist af neyðarrétti.

Ákvörðun tollstjóra féll úr gildi við endurskoðun ráðuneytisins, en ákvörðun ráðuneytisins, sem er á valdsviði þess, verður samkvæmt framan-söguðu talin lögmæt. Fyrir því ber að sýkna stefndu. Samkvæmt þessari niðurstöðu þykir bera að dæma stefnanda til að greiða málskostnað, að fjárhæð 50.000 kr., í ríkissjóð.

Steingrímur Gautur Kristjánsson borgardómari kvað upp dóm þennan.

D ó m s o r ð:

Stefndu, tollstjórinn í Reykjavík og fjármálaráðherra f. h. ríkissjóðs, skulu vera sýknir af kröfum stefnanda. Stefnandi, Þráinn Hjálmarsson, greiði málskostnað, 50.000 kr., í ríkissjóð.